

O'QUVCHILARDA KASB-HUNARGA QIZIQISHNI SHAKLLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

*Numonova Dildor Umurzokovna,
Navoiy davlat pedagogika instituti, falsafa fanlari doktori, dotsent.*

*Mirzayeva Nargiza Berkinovna,
O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Navoiy akademik litseyi,
o'qituvchi.*

ФОРМИРОВАНИЕ УЧАЩИХСЯ ИНТЕРЕСА К ПРОФЕССИИ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

*Нумонова Дилдор Умурзоковна,
Навоийский государственный педагогический институт, доктор
философии, доцент*

*Мирзаева Наргиза Беркиновна,
Навоийский академический лицей Министерства внутренних дел
Республики Узбекистан, преподаватель*

FORMING STUDENTS' INTEREST IN THE PROFESSION AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

*Numonova Dildor Umurzokovna,
Navoi State Pedagogical Institute, Doctor of Philosophy, Associate Professor.*

*Mirzayeva Nargiza Berkinovna,
Navoi Academic Lyceum of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of
Uzbekistan, teacher*

Annotasiya: Kirish ma'lumotlarni dolzarbligi. Davlatimizda o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish va mavjud kasbiy qobiliyatlaridan kelib chiqib kelajakda kasbiy ta'limni davom ettirishlari yoki tanlagan kasblari bo'yicha mehnat faoliyati bilan shug'ullanishlari uchun sharoit yaratish masalasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Maqolada o'quvchilarda kasb-hunarga qiziqishni shakllantirish masalasi pedagogik muammo sifatida tadqiq etilib, ushbu fenomenning mazmuni va mohiyati tahlil qilingan, "kasb-hunarga qiziqish" tushunchasiga aniqlik kiritilib, qiziqishning shakllanish jarayoniga ta'sir qiluvchi ob'ektiv va sub'ektiv omillar yoritilgan.

Metodlar: Muammoga oid ilmiy adabiyotlar tahlili, o'quv xujjatlarini o'rganish.

Natijalar: O'quvchilarni muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvining asosiy shartlaridan biri – ularni kasb-hunarga yo'naltirishda kasbiy faoliyat sohasini to'g'ri tanlashlariga yordam berish bo'lib, buning uchun ularni kasb-hunarga yo'naltirishda kasbga moyilliklari va qobiliyatlari bilan bir qatorda, kasb-hunarning aniq sohalariga qiziqishni dinamik, ongli va turg'un shakllanishiga erishish zarur. Maktablarda o'quvchilar bilan kasb-hunarga qiziqishni shakllantirishga yo'naltirilgan tadbirlarning natijadorligi bunday tadbirlarni tashkil etishda o'quvchilarda shaxsning zarur kasbiy sifatlarini rivojlanganlik darajalari bilan jamiyatning shunday mutaxassislariga bo'lgan ehtiyojlari o'rtasidagi mutanosiblikni hisobga olish bilan uzviy bog'liq.

Xulosalar: O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishda asosiy e'tiborni ularning kasbga moyilliklari va qobiliyatlari bilan bir qatorda, kasb-hunarga qiziqishlarini hisobga olinishi hamda qiziqishlar shakllanishi uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlarni yaratishga qaratilishi kerak. Ushbu shartni bajarilishi maktab o'quvchilarida axloqiy va irodaviy xislatlarni hamda kasbiy kompetentlikni rivojlantirish bilan birga muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvlarini ta'minlash masalalariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Maktab o`quvchilarida kasb-hunarga qiziqish shakllantirish ularga ta`lim va tarbiya berish masalalari bilan bir qatorda muhim yo`nalishlardan hisoblanadi.

Tayanch so`zlar: o`quvchi, kasb-hunarga yo`naltirish, kasb-hunarga qiziqish, qiziqishga shakllanishiga ta`sir qiluvchi omillar, qiziqishning parametrlari, muhim kasbiy sifatlar.

Вводная информация/актуальность. В нашей стране уделяется особое внимание созданию условий для профессиональной ориентации учащихся с учетом их профессиональных способностей продолжить в будущем профессиональное образование или заниматься трудовой деятельностью по выбранным профессиям. В данной статье вопрос формирования у учащихся интереса к профессии исследуется как педагогическая проблема, осуществлен анализ сущности и содержания данного феномена, уточнено понятие “интерес к профессии”, выявлены объективные и субъективные факторы влияющие на формирование данного процесса.

Методы: Анализ научной литературы по проблеме исследования, изучение учебной документации.

Результаты. Правильная ориентация учащихся в сферы предстоящей профессиональной деятельности является одним из основных условий их успешной социализации. Для этого, наряду с учетом профессиональных склонностей и способностей, необходимо формирования у учащихся динамичного, осознанного и устойчивого интереса к профессии. Продуктивность мероприятий по формированию интереса у учащихся к профессиям зависит от организации таких мероприятий с учетом сформированности профессионально важных качеств личности у учащихся и потребностей общества в квалифицированных кадрах.

Выводы. При организации профессиональной ориентационной учащихся, наряду с формированием у них профессиональных склонностей и способностей, необходимо учитывать их интерес к профессии и создать условия для формирования интереса к профессии. рассматривать вопрос формирования у них интереса к профессии. Выполнение этого условия положительно скажется на вопросах обеспечения успешной социализации школьников, способствуя развитию у них нравственных и волевых качеств и профессиональной компетентности. Формирование интереса к профессии у школьников, наряду с вопросами образования и воспитания, должна являться важной частью учебно-воспитательной работы.

Ключевые слова: школьник, профессиональная ориентация, интерес к профессии, факторы влияющие на формирование интереса, параметры интереса, профессионально-важные качества.

Introductory information/relevance. In our Country, special attention is paid to creating conditions for vocational guidance of students, taking into account their professional abilities to continue professional education in the future or to engage in work in their chosen professions. In this article, the issue of students` interest in the profession is investigated as a pedagogical problem, the essence and content of this phenomenon are analyzed, the concept of “interest in the profession” is clarified, objective and subjective factors influencing the formation of this process are identified.

Methods: Analysis of scientific literature on the research problem, study of educational documentation.

Results. The correct orientation of students in the areas of their upcoming professional activity is one of the main conditions for their successful socialization. To do this, along with taking into account professional inclinations and abilities, it is necessary to form a dynamic, conscious and sustained interest in the profession among students. The productivity of measures to form students` interest in professions

depends on the organization of such events, taking into account the formation of professionally important personality traits in students and the needs of society for qualified personnel.

Conclusions. When organizing professional orientation of students, along with the formation of their professional inclinations and abilities, it is necessary to take into account their interest in the profession and create conditions for the formation of interest in the profession. consider the issue of forming their interest in the profession. The fulfillment of this condition will have a positive impact on the issues of ensuring the successful socialization of schoolchildren, contributing to the development of their moral and volitional qualities and professional competence. The formation of interest in the profession among schoolchildren, along with issues of education and upbringing, should be an important part of educational work.

Keywords: students of the school, professional orientation, interest in the profession, factors influencing the formation of interest, interest parameters, professionally important qualities.

Kirish. Mamlakatimizda mehnat bozorining samarali mexanizmlarini joriy qilish, aholining ishchanlik faolligini oshirish, kambag'al va ishsiz fuqarolarni zamonaviy kasb-hunar va tadbirkorlik ko'nikmalariga o'qitish, shu asosda ularni doimiy daromad keltiradigan mehnat va tadbirkorlik faoliyatiga jalb qilish orqali bandligini ta'minlash hamda ishchi kasblar bo'yicha kadrlarni tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish, ta'lim muassasalarida o'quv-tarbiya jarayonlarini amaliyot bilan bog'lagan holda tashkil etish, ishsiz aholi, jumladan yoshlar va xotin-qizlarda zamonaviy kasb-hunar va tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish kasb-hunarga o'qitish muassasalarining faoliyati samaradorligini oshirishda o'z namunalarini topmoqda. Ushbu jarayonda respublikamizdagi umumiy o'rta ta'lim muassasalarining yuqori sinf o'quvchilarini kasb-hunarga yo'naltirish va mavjud kasbiy qobiliyatlaridan kelib chiqib kelajakda kasbiy ta'limni davom ettirishlari yoki egallagan kasblari bo'yicha mehnat faoliyati bilan shug'ullanishlari uchun shart-sharoitlar yaratish masalalariga katta e'tibor qaratilmoqda. Chunki yoshlarni munosib kasb-hunar egallashlari ularni muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvlaridagi muhim omillardan hisoblanadi.

Kasbiy shakllanish insonning aqliy qobiliyatlari, jismoniy imkoniyatlari hamda u yoki bu sohaga bo'lgan layoqatlari, qiziqish va intilishlari, shuningdek, qadriyat va dunyoqarashlariga asoslanib biror-bir kasb sohasida ta'lim olishi, keyinchalik esa shu sohaga kirishib moslasha borishi (kasbiy adaptatsiya) va nihoyat, nisbatan qisqa vaqt mobaynida, malakali mutaxassis bo'lib yetishishi tushuniladi. O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish masalasi muayyan bir kasbiy faoliyat va unda foydalaniladigan mehnat qurollari, kasb-hunarni egallash yo'llari va mutaxassisning psixofiziologik xususiyatlariga qo'yiladigan asosiy kasbiy talablar, kasb-hunarning jamiyatda tutgan o'rni va ijtimoiy himoyalanganligi kabi ma'lumotlar asosida konkret kasb-hunar tanlashning ijobiy motivlarini shakllantirish orqali shaxsda kasb-hunarga qiziqish uyg'otishdan boshlanadi.

Materiallar va metodlar. Ma'lumki, har qanday kasbiy faoliyatning muvaffaqiyati bir qator omillarga bog'liq bo'lib, bu sohada pedagog-olimlar (A.A.Abdukadirov, N.V.Kuzmina, P.T.Magzumov, N.Muslimov, F.R.Yuzlikayev, S.N.Chistyakova, Ye.Klimov va boshq.) ko'p yillar davomida ilmiy-tadqiqot ishlari olib borganlar. Nomi yuqorida keltirilgan tadqiqotchilarning barchasi kasbga qiziqish – kasb-hunarga yo'naltirilganlikning yuqori ko'rsatkichi bo'lib, u turli bosqichlardan iborat ekanligini ta'kidlaganlar.

Psixologik lug'atda «qiziqish - bu bilishga ehtiyojning namoyon bo'lish shakllaridan biri bo'lib, shaxsning faoliyat maqsadlarini o'rganishga yo'nalganligini ta'minlaydi», deb ta'rif berilgan [Психология, 1956].

S.L.Rubinshteynning fikriga ko`ra “qiziqish” deganda shaxsning yo`nalganligi, uning faoliyat motivi tushunilib, o`zining aniqlanganligi va emotsional jozibadorlik kuchi bilan shaxsning qaror qabul qilish jarayoniga ta`sir qiladi [С.Л.Рубинштейн, 1956: 630].

Pedagogikada “qiziqish” shaxs hayotining real sharoitlarida paydo bo`lib, uning mavjud bo`lgan ob`ektiv munosabatlarini o`zida aks ettiradi, deb qaraladi. Shaxs faoliyati uning ehtiyojlari bilan belgilanadi, ehtiyojlar asosida esa ma`lum bir sohalarga nisbatan qiziqish shakllanadi. Qiziqish shaxsning atrof muhit va ob`ektlarga nisbatan psixik jarayonlarning tanlangan yo`nalganligi, faqat o`zi tanlagan faoliyat bilan shug`ullanish ehtiyoji va faollikni oshirishga undaydigan omil sifatida namoyon bo`lib, inson faoliyatining samarali va sermahsul bo`lishini ta`minlaydi.

Pedagogika va psixologiyaga oid ilmiy adabiyotlar tahliliga asoslanib “kasbga qiziqish” tushunchasiga aniqlik kiritamiz.

Qiziqishning umumiy tarkibi L.G.Antipova tomonidan taklif qilingan bo`lib, o`z ichiga intellektual (tafakkur, xotira, tasavvur va hokazo), emotsional va irodaviy jarayonlarni oladi. Bunda qiziqishning uch komponentlik tizimi intellektual, emotsional va irodaviy hodisalarning umumiy yig`indisini emas, balki barcha psixik jarayonlarning o`zaro murakkab munosabatini tashkil qilishi ta`kidlanadi [Л.Г.Антипова, 1987: 8].

Ta`kidlash joizki, kasb-hunarga qiziqishning to`rtinchi komponenti – kasbiy bilim, ko`nikma va malakalar inson hayoti davomida yuqoridagi uchta komponent bilan o`ziga xos ravishda qo`shiladi va bir-birini rivojlantiradi. Ularni o`zaro qarama-qarshi qo`yish, birining ahamiyatini ikkinchisiga nisbatan oshirish yoki kamaytirish shaxsning normal rivojlanishiga salbiy ta`sir ko`rsatadi [Н.В.Савин, 1983: 82].

O`quvchilarda kasbga qiziqish shakllanishiga yosh davrining ham ta`siri katta. Xususan, psixologiya sohasidagi olimlardan I.S.Kon o`z tadqiqotlarida o`smir yoshidagi o`quvchilarda ta`lim motivlari ancha o`zgarib, ijtimoiy rollarning o`zgarishi faollashadi – faoliyat jarayonida ko`proq mustaqillik va o`ziga ishonch namoyon bo`la boshlaydi, deb ta`kidlaydi. O`smirlik yoshidagi o`quvchilar o`z taqdiriga taalluqli qaror qabul qilishda bo`layotgan voqealarning passiv tomoshabinidan faol ishtirokchisiga aylanadilar [И.С.Кон, 1978].

A.R.Luriya [A.R.Luriya, 1974] va P.Ya.Galperin [P.Ya.Galperin, 1985; P.Ya.Galperin, 1998] bolalarni 9-12 yoshida bosh miya yarimsharlari o`rtasidagi ma`lumotlar almashinuvini ta`minlovchi qadoqsimon tana (komissural tolalar)ning rivojlanishi va miyenilizatsiyasi sodir bo`lishini aniqlaganlar. Shu davrda miya qabul qilayotgan ma`lumotlariga to`liq ishlov berishni boshlaydi. 12 yoshdan 16 yoshga qadar bo`lgan davrda esa, garmonlar ta`sirining ortishi sababli, bola xulq-atvorida sodir bo`ladigan hodisalarga munosabatining o`zgarishi sodir bo`ladi – bola o`zini-o`zi va atrof-muhit (tabiiy va ijtimoiy)ni anglay boshlaydi, unda turli ehtiyojlar shakllanadi.

J.Piajening ta`kidlashicha, 12-15 yoshlarda shaxs intellektining rivojlanishida sezilardi o`zgarishlar namoyon bo`ladi. Bu yoshda kishida gipotetik-deduktiv tafakkur – atrof muhitda sodir bo`layotgan voqea-xodisalarni tahlil qilish va umumlashtirish, o`z shaxsiy hayotini o`rganish va rejalashtirish kabi qobiliyatlar shakllanadi [I.S.Kon, 1989].

S.N.Chistyakovaning fikriga ko`ra, 14-16 yoshlardagi o`quvchilarni kasb-hunarga yo`naltirish, kasbga qiziqishni shakllantirish va kasb tanlash jarayonlari ancha faol va samaraliroq bo`lib, buning sababi bu yoshda o`quvchilarda ideallar shakllanadi va ular nisbatan qat`iy hayotiy maqsadlarni rejalashtiradilar [S.N.Chistyakova, 1983].

A.P.Seyteshev o`z ilmiy tadqiqotlarida sub`ektiv omillar qatoriga bilishga va kasbga qiziqish, moyilliklarni, muayyan bir kasbiy faoliyatda muvaffaqiyat qozonishning psixologik mexanizmi sifatida esa turli qobiliyatlarni kiritgan [A.P.Seyteshev, 1988].

Ye.A.Klimov har qanday sohadagi kasbiy faoliyat umumiy va maxsus

qobiliyatlarni talab qiladi va ularning o'zaro muvofiq bo'lgan munosabati orqali ro'y berishini aniqlagan [Ye.A.Klimov, 1988: 9].

Yuqoridagi fikrlarga qo'shilgan holda P.T.Magzumov o'quvchilarda kasb-hunarga qiziqish shakllanishidagi asosiy omillar sifatida ota-onalar, sinf rahbari va fan o'qituvchilarining maslahati, OAV va badiiy adabiyot kabilarni keltirgan [Dj.R.Gulyamov i dr., 2014: 14-18].

Ye.M.Pavlyutenkov shaxsni kasb-hunarga yo'naltirishda, xususan unda kasb-hunarga qiziqishini shakllantirish va kasb tanlashida kasbiy faoliyat motivi, hayotiy qadriyatlar va tajriba, bo'lajak kasbiy faoliyat to'g'risida tushuncha kabi omillarga alohida e'tibor qaratgan [Ye.M.Pavlyutenkov, 1980].

S.N.Chistyakova va N.N.Zaxarov tadqiqotlarida o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish omillarini uch guruhga – umumiy, tashqi (regional) va ichki (individual) omillar guruhiga ajratganlar. Bunda umumiy omillar guruxiga jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy tuzumiga bog'liq bo'lgan makromuhit omillari, tashqi omillar guruhiga – konkret bir regionning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari, ichki omillarga esa o'quvchilarning individual psixofiziologik xususiyatlari kiritilgan [S.N.Chistyakova и др., 1987].

N.V.Groxolskaya kasbga tegishli bilimlarni rivojlanishida kuchli omil bo'lib shaxsni o'ziga adekvat yuqori baxo berishi xizmat qilishini aniqlagan [N.V.Groxolskaya, 1994].

Dj.R.Gulyamov va Q.M.Nurboyev o'z tadqiqotlarida o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishga ta'sir ko'rsatuvchi omillar deb kasbiy faoliyatning istiqboli, mazmuni hamda kasb-hunarning psixofiziologik talablari, mutaxassis maslahati va oilaviy an'ana kabilarni aniqlaganlar. Bundan tashqari, kasb-hunarga qiziqish shakllanishiga o'quvchilarda shaxsiy kasbiy rejaning mavjudligi hamda qay darajada to'liqligi va asoslanganligi bilan belgilanishini tajriba-sinov yo'li bilan isbotlaganlar [Dj.R.Gulyamov and etc., 2020].

Olingan natijalar tahlili. O'quvchining kelajakdagi kasbiy faoliyati hamda ko'zlagan maqsadi sari intilishi kasb-hunarga qiziqishi bilan uzviy bog'liq bo'ladi. O'quvchilarda kasb-hunarga qiziqish shakllanganligi kasb-hunarga oid ma'lumotlarni ko'proq olishga intilishlarida o'z aksini topadi. Maktablarda o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishga qaratilgan tadbirlarning mazmuni va mohiyati, shakl va metodlari o'quvchilarda kasb-hunarlariga, shu jumladan zamonaviy kasb-hunarlariga oid bilimlarni shakllantirishga qaratilgan bo'lishi kerak.

“Kasb-hunarga qiziqish” deganda shaxsning kasb-hunar tanlashga yo'nalganligi, tanlagan sohasining ijtimoiy va shaxsiy ahamiyatlarini anglagan holda kasbiy motivlarining shakllanganligi bilan ifodalanib, shaxsning kasb-hunar haqida ko'proq ma'lumot olishida, uni egallash maqsadida o'zida kasbiy bilim, malaka va ko'nikmalarni shakllantirish faolligini oshirishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Kasb-hunarga qiziqishni uch tarkibiy komponenti (intellektual, emotsional va irodaviy komponentlar) bilan birga to'rtinchi komponentni – kasb-hunar tomonidan mutaxassisning kasbiy bilim, malaka va ko'nikmalariga, xamda uning qobiliyatlariga qo'yiladigan talablarni ham o'zida aks ettiradi. Ushbu to'rtta komponent o'zaro munosabatda va mutanosib bog'liqlikda bo'lib, inson shaxsiga hamda uning hayot faoliyatiga ta'sir ko'rsatadi.

Kasb-hunarga qiziqishni shakllantirish bu, birinchi navbatda, o'quvchida mehnatsevarlikni hamda unga ijodiy yondashish tuyg'usini tarbiyalash, kasb-hunar tanlashdagi mas'uliyat va kasbning jamiyat uchun ahamiyatini xis qilishni tarbiyalashdir. O'z navbatida, bilishga qiziqish ob'ekti bilish jarayonining o'zi bo'lib, xodisalarning ma'nosini tushunish, tegishli soha bilimlarining nazariy va ilmiy asoslarini chuqurroq o'rganish bilan belgilanadi. O'quvchining kasb-hunarlariga oid bilimlarni egallashga qiziqishi uning darsda va darsdan tashqari jarayonlarda faollik ko'rsatishiga, olayotgan bilimlarining sifatiga, ta'lim olishning ichki motivlarini

shakllanishiga, o`z hayotiy pozitsiyasiga ega bo`lishiga olib keladi. Bu esa ta`lim-tarbiya jarayoni samaradorligini ta`minlab, o`quvchida kasb-hunarga qiziqishni bilim olishga qiziqish bilan o`zaro uyg`unlikda shakllanishini ta`minlaydi.

O`quvchilarda kasb-hunarga qiziqishning shakllanish jarayoni turg`un va faol bo`lishi ularni maqsadlariga erishishlarida hamda mavjud qiyinchiliklarni yengib o`tishlarida yordam beradi. Qiziqish dinamik, ongli va turg`un shakllansagina o`quvchilarning ongli ravishda kasb-hunar tanlashlariga samarali ta`sir ko`rsatadi.

Qiziqishning dinamikligi – doimo faolligi va shakllanish jarayonida o`zgarishga moyilligida aks etadi.

Qiziqishning ongliligi – shaxsning o`ziga-o`zi baho berishini kasb-hunarga munosabati bilan belgilanadi.

Kasb-hunarga qiziqishning turg`unligi – aynan bir kasb (yoki kasbiy soha)ga nisbatan ijobiy va faol munosabatning doimiylikida namoyon bo`ladi.

Psixologiya va pedagogika sohalari vakillarining tadqiqotimiz mavzusiga oid ilmiy asoslangan xulosalariga tayanib, 12-16 yosh davri maktab o`quvchilarida kasb-hunarga qiziqish shakllantirish uchun optimal davr, deb hisoblash mumkin. Biron-bir kasbiy faoliyat turiga nisbatan erta shakllangan qiziqish uzoq vaqt saqlanib qoladi va kasbiy maqsadning asosini tashkil etadi.

Maktab o`quvchilarining kasb-hunar tanlashi ob`ektiv va sub`ektiv omillar majmuasi ta`sirida sodir bo`ldi. Ob`ektiv omillarga shaxs hoxishi va irodasiga bog`liq bo`lmagan, lekin kasb-hunarga yo`naltirish jarayonining sifatini oshirish uchun sharoit yaratadigan quyidagi omillarni kiritamiz: ota-ona va qarindoshlarning, pedagog-o`qituvchilarning, o`rtoqlarning, kasb egasining va kasbga yo`naltirish bo`yicha mutaxassisning maslahatlari, ommaviy axborot vositalaridan olingan ma`lumotlar, kasbning jamiyat uchun ahamiyati.

Sub`ektiv omillar qatoriga esa o`quvchining individual va psixofiziologik xususiyatlariga bog`liq bo`lgan omillar bilan bir qatorda o`z bilimlarini amalda qo`llashga qiziqishi, mas`uliyat, intizomlilik va ideal (ya`ni badiiy adabiyot yoki filmlardagi asar qahramonlariga xavas), kasb-hunarni o`quvchining shaxsiy qobiliyatlariga talablarini to`g`ri kelishi, kasbni mahorat darajasida egallashga bo`lgan hoxish-istak va shu kabilar kiradi.

Har qanday kasbiy faoliyatning muvaffaqiyati mutaxassisdan faqatgina bitta qobiliyat yoki sifatni emas, balki ularning muayyan kombinatsiyasini talab qiladi. Bu kombinatsiyasi ikki guruh qobiliyatlarni – ko`pchilik kasblar uchun nisbatan umumiy qobiliyatlar va faqat ayrim kasblar uchun xos bo`lgan maxsus qobiliyatlardan iborat bo`ladi.

Xulosa. Kasbga qiziqish insonning kasb-hunar tanlashidagi birinchi jiddiy qadami bo`lib, o`quvchining shaxsiy kasbiy rejani asosi hisoblanadi. Kasbga qiziqish bilan bilishga qiziqish qay darajada o`zaro mutanosib bo`lsa, ularning o`zaro ta`siri ham shu darajada kuchli bo`ladi.

O`quvchilarda kasb-hunarga qiziqishni shakllantirish kasb tanlashga yo`naltirish ishining muhim bosqichlaridan biri bo`lib, maktablarda bosqichma-bosqich va o`quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olib rejalashtirilishi va tashkil etilishi kerak. Bunda beriladigan ma`lumotlar kasb-hunarlarning o`ziga jalb qiluvchi tomonlaridan tashqari kasbiy faoliyatning mazmuni, ijtimoiy ahamiyati va mutaxassisning psixofiziologik xususiyatlariga qo`yiladigan umumiy va maxsus kasbiy talablar, zarur kasbiy bilim, ko`nikma va malakalar to`g`risida ham yetarlicha chuqur tushunchalarni o`z ichiga qamrab olishi maqsadga muvofiq bo`ladi. O`quvchilarning turli zamonaviy kasb va hunarlar to`g`risidagi tasavvurlari qanchalik keng va chuqur bo`lsa, ularni kasbga qiziqishi shunchalik ongli va turg`un bo`lib shakllanadi.

Kasbga qiziqish o`smir-yoshlarning o`z kelajagi yuzasidan qaror qabul qilish davridagi sezitivligi bilan bog`liq bo`lgan psixologik va pedagogik fenimen hisoblanadi. 12-16 yosh davrda bolalarda o`zini-o`zi baholashning ahamiyati ortganligi

sababli, kasb-hunarga qiziqishni ongli va turg'un bo'lib shakllana boshlaydi. Bu esa, o'z navbatida, o'quvchilarda tegishli o'quv predmetlariga qiziqishni to'liq namoyon bo'lishini va asoslangan kasb tanlash motivlari shakllanishiga olib keladi.

O'quvchilarning har qanday kasbiy faoliyatdagi muvaffaqiyati ularda kasb-hunarga qiziqishning turg'unligi, faolligi va ongliligi hamda umumiy va maxsus qobiliyatlarining o'zaro uyg'unligiga bog'liq.

ADABIYOTLAR:

[1]. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 11 avgustdagi "Kambag'al va ishsiz fuqarolarni tadbirkorlikka jalb qilish, ularning mehnat faolligini oshirish va kasb-hunarga o'qitishga qaratilgan hamda aholi bandligini ta'minlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4804-son qarori // <https://lex.uz/docs/4945748>

[2]. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021 yil 30 dekabrda "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarining 10-11-sinflari o'quvchilarini kasb-hunarga tayyorlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi 792-son qarori // <https://lex.uz/uz/docs/5800745>

[3]. Антипова Л.Г. Проблемы формирования профессиональных интересов у учащихся средних профтехучилищ: Метод. пособие. –М.:Высш. шк., 1987.

[4]. Гальперин П.Я. Методы обучения и умственного развития ребенка. М.: Изд-во Моск.ун-та, 1985. - С.3-9.

[5]. Гальперин П.Я. Психология как объективная наука. М., 1998

[6]. Грохольская Н.В. Диагностика и развитие профессиональной компетентности инженерно-педагогических работников (психологический аспект): Дисс. ... канд.психол наук. – Т., 1994.

[7]. Гулямов Дж.Р., Пантин Р. Система профессиональной ориентации учащихся в современных условиях // Ж. "Педагогика", 2014. № 3, - С.14-18

[8]. Климов Е.А. Психологические основы выбора профессии // Психологические аспекты совершенствования труда учителя сельской школы. -М., 1988.

[9]. Кон И.С. Открытие "Я". –М.: Политиздат, 1978. – 366 с.; Психология ранней юности: Кн.для учителя. –М.: Просвещение, 1989.

[10]. Кон И.С. Психология ранней юности: Кн.для учителя. –М.: Просвещение, 1989. 69-бет.

[11]. Лурия А.Р. Об историческом развитии познавательных процессов. М., 1974.

[12]. Павлютенков Е.М. Формирование мотивов выбора профессии / Под ред. Б.А.Федоршина.. –Киев.:Рад. школа, 1980.

[13]. Психология. Словарь/Под общ. ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. – М.: Политиздат, 1990.

[14]. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. -М., Педагогика, 1956.

[15]. Савин Н.В. Педагогика / Ўқув қўлланма. –Т.: Ўқитувчи, 1983.

[16]. Сейтешев А.П. Пути профессионального становления учащейся молодежи. –М.:Выс.шк., 1988.

[17]. Чистякова С.Н. Профессиональная ориентация школьников. –М., Педагогика, 1983.

[18]. Чистякова С.Н., Захаров Н.Н. Профессиональная ориентация школьников: Организация и управление. –М.:Педагогика, 1987.

[19]. Gulyamov Dj.R., Nurboyev Q.M., Khuzhakulov N.T. Personal professional plan of students as a factor of a targeted organization of proforientation work and a conscious profession choice / European Journal of Molecular & Clinical Medicine: Volume 07, Issue 07, 2020 / https://ejmcm.com/article_3309.html. -P.960-969.